

BATILI BİR DÜŞÜNÜR, DOĞULU BİR SUFİ: GEORGE IVANOVİCH GURDJIEFF

A WESTERN THINKER, AN EASTERN SUFI: GEORGE IVANOVICH GURDJIEFF

Tansu ÇİNİCİ* -Murat ÇİNİCİ**

Öz**Article Info**

Araştırma, Avrupa'da düşünür ve Doğu ülkelerinde ise bir sufi olarak tanınan George Ivanovich Gurdjieff'in hayatını, felsefesini ve mistik öğretilerini incelemektedir. Gurdjieff'in Batı ve Doğu düşünce sistemlerini birleştiren özgün yaklaşımı, onun öğretilerinin temelini oluşturmaktadır. Araştırma, kendisi ve öğrencileri tarafından yazılan kaynakları temel alarak, onun düşüncelerini ve öğretilerini derinlemesine incelemektedir. Gurdjieff, çocukluk ve gençlik döneminde babası ve dini liderlerin etkisi altında dinsel ve bilimsel bir eğitim almış, bu eğitim onun ileriki yaşamında mistik ve felsefi arayışlarını şekillendirmiştir. Kendi yaşamının anlamını ve insanın varoluşunu anlama çabasıyla çıktığı yolculuklar, onu Orta Doğu ve Orta Asya'nın gizemli öğretileriyle tanıştırmıştır. Bu süreçte edindiği bilgiler, Gurdjieff'in kendine has, müzik ve dans temelli bir öğreti sistemini geliştirmesine olanak tanımıştır. Araştırmanın amacı, Gurdjieff'in düşünce dünyasını ve mistik öğretilerini, Türkiye'deki akademik çalışmalarda yeterince ele alınmamış olmasından dolayı analiz etmek ve tanıtmaktır. Gurdjieff'in eserleri, onun öğretilerini ve düşüncelerini daha geniş bir kitleye ulaştırmak için kullanılmış, bu süreçte öğrencileri ve takipçileri tarafından desteklenmiştir. Araştırma, Gurdjieff'in Batı ve Doğu düşünce sistemlerinin sentezlenmesi ve bu sentezin insanın kendini tanıma ve geliştirme yolundaki önemi üzerine odaklanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Müzik, Mistisizm, Sufizm, Dans, Gurdjieff.

Biyografi

Geliş Tarihi:09/11/2023

Kabul Tarihi:10/02/2024

Atf

Çinici, T.- Çinici, M. (2024). Batılı Bir Düşünür, Doğulu Bir Sufi: George Ivanovich Gurdjieff. *Anasay* 27, 1-11.

Abstract**Biography**

The research examines the life, philosophy and mystical teachings of George Ivanovich Gurdjieff, known in Europe as a philosopher and in Eastern countries as a Sufi. Gurdjieff's unique approach, combining Western and Eastern systems of thought, forms the basis of his teachings. Based on sources written by him and his students, the research explores his thoughts and teachings in depth. Gurdjieff received a religious and scientific education during his childhood and youth under the influence of his father and religious leaders, which shaped his mystical and philosophical pursuits in later life. His journeys in an effort to understand the meaning of his own life and human existence introduced him to the mystical teachings of the Middle East and Central Asia. The knowledge he gained in this process enabled Gurdjieff to develop a unique teaching system based on music and dance. The aim of this study is to analyze and introduce Gurdjieff's world of thought and mystical teachings since they have not been sufficiently addressed in academic studies in Turkey. Gurdjieff's works have been used to bring his teachings and thoughts to a wider audience, supported by his students and followers in this process. The research focuses on Gurdjieff's synthesis of Western and Eastern thought systems and the importance of this synthesis on the path of self-knowledge and development.

Received: 09/11/2023

Accepted: 10/02/2024

Cite this article as:

Çinici, T.- Çinici, M. (2024). A Western Thinker, An Eastern Sufi: George Ivanovich Gurdjieff. *Anasay* 27, 1-11.

Keywords: Music, Mysticism, Sufism, Dance, Gurdjieff.

* Millî Eğitim Bakanlığı, ttansu234@gmail.com, ORCID ID <https://orcid.org/0000-0003-3943-137X>

** Dr. Millî Eğitim Bakanlığı, mmurat234@hotmail.com, ORCID ID <https://orcid.org/0000-0001-6736-0762>

EXTENDED ABSTRACT

This study delves into the life and teachings of George Gurdjieff, a multifaceted figure known as a writer, spiritual guide, traveler, and emigrant. The relative lack of academic attention paid to Gurdjieff in Turkey underscores the significance of this research. By meticulously analyzing his works and those of his followers, the study aims to illuminate his philosophy and mystical teachings, ultimately introducing them to a wider audience. Gurdjieff's lifelong quest for ancient wisdom led him on expansive journeys across East and West, encompassing Egypt, India, Tibet, and Turkey. Notably, his fluency in multiple languages facilitated his engagement with diverse cultures and traditions. Among his disciples, his teachings found expression as the "Fourth Way," emphasizing self-development through a unique blend of physical, emotional, and intellectual practices. One distinct aspect of Gurdjieff's approach involves the intertwined use of music and dance. These art forms, deeply interwoven, served as powerful tools for conveying spiritual and emotional experiences. The music provided a foundation for movement and expression in dance, creating a holistic and immersive experience for practitioners. While further research is needed to fully understand the meaning behind this unique practice, it undoubtedly served as a significant element of Gurdjieff's teachings.

Gurdjieff taught his students various dance techniques. The dances were first introduced by him in 1919 and there is evidence that he had used dance as a teaching method before that. The origin of the dances he taught is unknown, but they are thought to be a mixture of Eastern and Western dance forms such as Sufi dervish dances, Anthroposophical Eurythmy and Dalcroze Eurhythmics. He believes that dance can help people get rid of their ego and discover their true identity. According to him, dance is similar to the movement of celestial bodies. All the planets move around the sun in a certain rhythm. He believes that the same laws apply to human dance. In Gurdjieff's teachings, chanting helps people get rid of their evil ego, discover their true identity and is used to guide people on their spiritual journey. Fennell argues that Gurdjieff's teachings are influenced by various esoteric traditions and cannot be easily reduced to any one tradition. Cowley argues that Gurdjieff's dances are not simple performances, but rather complex theatrical events designed to challenge and transform audiences. They are also designed to evoke a sense of the miraculous in the audience. He notes that Gurdjieff often used props and costumes associated with magic and the occult, and sometimes performed seemingly impossible feats of strength and endurance.

Gurdjieff was influenced by various cultures, languages and mystical traditions. He was particularly interested in mystical traditions such as Sufis, ancient Persian, Turkic, Mongolian and Chinese mystics, Islamic, Christian and Jewish mystics, Yoga, Buddhism and other Eastern religions. He initiated into a Sufi order (Naqshbandism) in Central Asia. He taught his students the knowledge of mystical teachings and guided them to guide their own journeys. In short, he helped his students to better understand and develop themselves using eastern and western mystical knowledge. In doing so, he emphasized the use of music and dance.

The effects of Gurdjieff's teachings are manifold. His students report significant personal growth and self-awareness when they study and practice his teachings. It helps them to discover and awaken their true identity and purpose. As Sufis also teach people, it involves achieving personal wholeness and a true life purpose. He taught his followers to practice, which is still practiced by many today. In short, he was a murshid-maestro-master who asked his disciples to experience themselves.

In conclusion, Gurdjieff's teachings and legacy have had a profound influence on contemporary spiritual movements, emphasizing the importance of thought, mindfulness and physical activity in bringing about a transformation of consciousness. Gurdjieff's understanding of conscious living and the transformative potential of specific activities coincides with his belief that specific physical and mental efforts can lead to a complete transformation of consciousness. This holistic approach to spiritual development and the inclusion of physical activities emphasizes

the importance of Gurdjieff's teachings in contemporary spiritual discourse. In the field of contemporary spiritual movements, the teachings of Georges Ivanovich Gurdjieff continue to have a profound impact that extends far beyond the boundaries of his own time. Gurdjieff's influence on modern spirituality is more extensive than is commonly recognized, and his spiritual techniques form the core of his enduring legacy. His ideas have permeated contemporary religious and spiritual teachings, particularly in the United States, and have demonstrated adaptive, transcending and hybrid characteristics that contribute to the continuing influence of Sufism.

Giriş

Araştırmanın konusunu mistik düşünür George Gurdjieff'in hayatı, öğretileri ve etkileri oluşturmaktadır. Onun Türkiye'de yeterince bilimsel çalışmalarda yer almamış olması bu çalışmanın önemini ortaya koymaktadır. Türkiye'de daha çok Enneagram üzerine yapılan çalışmalarla Gurdjieff ismi anılmaktadır. Oysa onun hayatı ve öğretileri üzerine çok az çalışma bulunmaktadır. Akçakmak (2017) tarafından yapılan çalışmalarda sanat uygulamalarına, müzik uygulamalarına (2018a) ve piyano üzerine (2018b, 2018a) değinilmiştir. Ayrıca bazı kitapları dilimize tercüme edilmiştir (Gurdjieff, 2015). Onun üzerine öğrencileri tarafından yazılan eserler bulunmaktadır. Bu eserler sonraki bölümde detaylı olarak incelenecektir.

P.D. Ouspensky, George Gurdjieff'in öğrencilerinden ve yazarlarından biri olarak bilinir. Ouspensky, Gurdjieff'in öğretilerini incelemeye başladığında, ilk olarak bilim ve matematik üzerine odaklanmıştır. Ouspensky, Gurdjieff'in öğretilerinin bilimsel ve rasyonel bir temele oturduğunu, bu öğretilerin insanların kendilerini daha iyi anlamalarına ve geliştirmelerine katkı sağlayabileceğine inanmıştır. Gurdjieff'in öğretilerini kitaplar ve konferanslar yoluyla yaymaya çalışan Ouspensky, bu öğretilerin kendi yolculuğuna ve öğrencilerinin gelişimine rehberlik ettiğine inanmıştır (Ouspensky, 1995b). Klasik psikoloji ve psikanalitik teorilerin insan davranışını tam olarak açıklamadığına inanan Ouspensky, Gurdjieff'in öğretileri aracılığıyla insan davranışının daha derin bir anlamını araştırmış, bilinçli ve bilinçsiz yönlerini incelemeye yönelmiştir. Ouspensky, bu teorileri kullanarak insanların kendilerini daha iyi anlamalarına ve geliştirmelerine yardımcı olmuştur (Nicoll, 2008a; Ouspensky, 2010). Gurdjieff'in diğer bir öğrencisi olan Thomas de Hartmann ise, Gurdjieff'in öğretilerini yaymaya adanmış bir başka isimdir. Hartmann, Gurdjieff ile çalıştığı süre zarfında, ona ve öğrencilerine müzik eğitimi vermiş ayrıca onun öğretilerini yansıtan eserler bestelemiştir.

Araştırmanın amacı, Gurdjieff'in öğretilerinin ve hayatının detaylı bir şekilde incelenmesi ve anlaşılmasıdır. Araştırmanın önemi, Gurdjieff'in Türkiye'de yeterince bilimsel çalışmalarda yer almamış olmasından kaynaklanmaktadır. Yöntem olarak, Gurdjieff'in eserleri ve öğrencileri tarafından yazılan eserler detaylı olarak incelenerek, onun felsefesinin ve mistik öğretisinin derinlemesine anlaşılması hedeflenmektedir. Bu çalışma, Gurdjieff'in düşüncelerini ve öğretilerini daha geniş bir kitleye tanıtmayı amaçlamaktadır

1. GURDJIEFF HAYATI VE ESERLERİ

George Ivanovich Gurdjieff, tanınmış bir yazar, spiritüel öğretmen, gezgin ve zorunlu olarak göç etmiş bir kişiliktir. Takipçileri arasında onun öğretisine "Dördüncü Yol" adını vermişlerdir. 1866 yılında Kafkasya'nın Gümrü (Aleksandropol) şehrinde doğan Gurdjieff, Kafkasyalı Yunan bir baba olan Yiannis Georgiades ve Ermeni kökenli bir anne olan Evdokia'nın oğludur. Babası, bir şair ve müzisyen olarak, Gurdjieff'e çeşitli kültürlerden şarkılar ve hikâyeler öğretmiştir (Azize, 2016). Gurdjieff, çocukluğunu 1878'den 1918'e kadar Kars'ta geçirmiş ve bu süre zarfında bilgi ve macera arayışı içinde olmuştur. Doğu ve Batı'nın antik ve gizemli sırlarını keşfetmek amacıyla çeşitli araştırma ve gezgin gruplarına katılmıştır. Bu süreçte Mısır, Hindistan, Tibet, Afganistan, İran, Türkiye ve daha pek çok ülkeyi ziyaret etmiştir (Azize, 2020). Çok dilli bir toplumda büyüyen Gurdjieff, Ermenice, Pontus Rumcası, Rusça, İtalyanca, Arapça ve Türkçeyi akıcı bir şekilde konuşabilmekteydi. Kendisi, kadim ezoterik öğretilere sahip Sarmoung Kardeşliği adlı gizli bir bilge topluluğunu keşettiğini iddia etmiştir. Moskova'ya yerleştikten sonra, fikirlerine ilgi duyan öğrencileri kendine çekmiş ve "Gerçeği Arayanlar" adında bir grup

kurmuştur. Bu gruba, çeşitli kişisel gelişim ve uyanış yöntemleri öğretmiştir (Seamon, 2017). 1917 Rus Devrimi sonrasında, bazı takipçileriyle birlikte Gürcistan, Türkiye, Almanya, İngiltere ve Fransa gibi ülkelere seyahat eden Gurdjieff, bu yolculukları esnasında savaş, açlık, hastalık ve ihanet gibi birçok zorluk ve tehlike ile karşılaşmıştır. Bu zorluklarla mücadele ederek 1922'de Fransa'ya yerleşmiş ve Paris yakınlarında "İnsanın Uyumlu Gelişimi Enstitüsü"nü kurmuştur (Sutcliffe, 2019). Gurdjieff, farklı geçmişlere ve meslek gruplarına ait insanları bu enstitüye katılmaya davet etmiş ve kendi rehberliğinde kolektif bir yaşam sürdürmelerini teşvik etmiştir. Öğrencilerine yazıları, müzikleri, dansları, egzersizleri ve görevleri aracılığıyla dersler vererek onların manevi ve kişisel gelişimlerine katkıda bulunmuştur (Nicholls-Parker, 2014; Gurdjieff, 2015).

Gurdjieff, öğrencisi Thomas de Hartmann ile birlikte yüzlerce müzik parçası bestelemiştir. Bu müzikler, seyahatleri sırasında karşılaştığı çeşitli kültürler ve geleneklerden etkilenmiştir. Bestelerini hareket ve danslarla zenginleştirerek, görüşlerini ve düşüncelerini ifade etmeyi amaçlamıştır (Taasila, 2020). Gurdjieff, 1949 yılında Neuilly-sur-Seine, Fransa'da vefat etmiştir. Ardında, pek çok düşünür ve sanatçıyı etkileyen zengin bir öğreti mirası bırakmıştır. Takipçileri, çeşitli organizasyonlar ve yayınlar aracılığıyla onun fikirlerini ve yöntemlerini dünya çapında yaymaya devam etmektedir. Gurdjieff'in müzikleri, onun felsefesinin ve manevi öğretisinin bir parçası olarak kabul edilir ve bu alanda önemli bir yer tutmaktadır (Cusack, 2017; Gronek vd, 2017).

Gurdjieff, hayatının büyük bir bölümünü öğrencilerine özgün bir bilgi sistemi öğretmeye adanmıştır. Ölümünden kısa bir süre önce, düşüncelerini ve öğretilerini açıkladığı üç kitaplık bir seri yayınlamaya karar vermiştir. Bu serinin ilk kitabı "All and Everything" (Hepsi ve Her Şey) veya "Beelzebub's Tales to His Grandson" (Beelzebub'un Torununa Masalları) adını taşımaktadır. Gurdjieff'in kendi ifadesiyle, "Beelzebub's Tales" kitabının amacı, okuyucunun zihninde alışılmadık düşünce akımları yaratarak insanların düşünce ve duygularında yüzyıllar boyunca kök salmış inanç ve görüşleri acımasızca yıkmaktır (Gurdjieff, 1999a). Ölümünden sonra, Gurdjieff kaynaklı gruplar ortaya çıkmaya başlamış, bunların arasında birbirinden farklı renkli gruplar da yer almıştır (Petsche, 2016).

Gurdjieff'in ölümünden on yıl sonra, öğrencileri, onun fikirlerini daha geniş bir kitleye anlatmaya karar vermişlerdir. Gurdjieff'in yazılarının ikinci serisi olarak nitelendirilen ve kendi yaşam öyküsü ile bilgi kaynaklarını anlattığı "*Olağanüstü İnsanlarla Karşılaşmalar*" (Meetings with Remarkable Men) kitabı, ilk olarak 1960 yılında Fransa'da yayımlanmıştır. Gurdjieff'in belirttiği gibi, bu kitabın amacı "yeni bir dünyanın hissedilmesi için gerekli olan malzemenin" sunulmasıdır; bu, her bireyin kendi hayatını farklı bir perspektiften değerlendirmesine yol açacaktır. Bu eser, aynı zamanda Gurdjieff'in otobiyografik unsurlar içeren ve yaşamının erken dönemlerine dair bilgiler sunan tek kitabıdır. (Gurdjieff, 1991a, 2015). Gurdjieff'in üçüncü kitabının temel amacı, insanın düşünce ve duygularında şu anda var olan yapay dünya algısının yerine, gerçek dünyanın daha doğru bir temsiliyatının oluşturulmasına katkıda bulunmaktır. Bu eser esasen, Gurdjieff'in öğrencilerine yönelik verdiği dersler ve yaptığı konuşmaların bir derlemesinden oluşmaktadır. Kitapta, bireysel gelişimin nasıl gerçekleştirilebileceği, potansiyel tuzaklara yönelik uyarılar ve kişinin kendi gelişimi için gerekli olan içsel koşulları daha derinlemesine kavrayabilmesi için gerekli araçlar ve yöntemler ele alınmıştır. Gurdjieff bu eseriyle, insanın kendi içsel gelişim yolculuğunda karşılaşılabileceği zorlukları ve bu süreçte kullanabileceği teknikleri detaylı bir şekilde ortaya koymuştur. (Gurdjieff, 1999b).

Lefton'a (1966) göre Gurdjieff'in öğretileri, bilincin doğasını, acı çekme problematiklerini ve bireysel dönüşüm süreçlerini kapsayan temel felsefi kavramlar üzerine inşa edilmiştir. Gurdjieff'in sembolizm ve metafor kullanımı, soyut düşünceye alternatif olarak doğrudan deneyimin vurgulanması gibi yaklaşımları da bu öğretilerin ayrılmaz parçalarıdır. Moore (1994), Gurdjieff'in teozofiyeye olan aşinalığı ve öğretilerinin, bilincin evrimi, varoluş düzlemlerinin hiyerarşisi ve karma yasası gibi teozofik kavramlardan etkilenmiş olduğunu iddia etmektedir. Ancak Moore, Gurdjieff'in öğretilerinin yalnızca teozofinin bir yinelemesi olmadığını, aksine

çeşitli ezoterik geleneklerin eşsiz ve orijinal bir sentezi olduğunu savunmaktadır. Bu bağlamda, Gurdjieff'in "üç merkez" (entelektüel, duygusal ve duyusal) kavramının, teozofik "üç beden" (nedensel, astral ve fiziksel) kavramıyla paralellikler gösterdiğini belirtmektedir.

George Gurdjieff, yaşamı boyunca derin ve kapsamlı bir bilgi sistemi geliştirmiş ve bu öğretileri çeşitli eserler aracılığıyla yaymıştır. Onun en önemli eserleri şunlardır:

1. **“Beelzebub’s Tales to His Grandson”** (Beelzebub’un Torununa Masalları): Bu eser, Gurdjieff’in düşüncelerini ve öğretilerini en detaylı şekilde anlatan, geniş bir konu yelpazesi kapsayan ve kendine has edebi formatta yazılmış bir alegori ve mitoloji niteliğindedir (Sayed Hassan Akhlaq, 2023). Kitap, aynı zamanda *“İnsan Yaşamının Nesnel Olarak Tarafsız Eleştirisi”* olarak bilinir ve Gurdjieff’in *“Dördüncü Yol”* öğretileri için temel bir çalışma aracı olarak tasarlanmıştır.

2. **“Meetings with Remarkable Men”** (Olağanüstü İnsanlarla Karşılaşmalar): Gurdjieff’in yaşamını ve gezilerini anlatan bu eser, 20. yüzyılın başlarında yazılmış ve Gurdjieff’in Orta Asya’nın uzak bölgelerine yaptığı seyahatler sırasında karşılaştığı olağanüstü kişilerle buluşmalarını konu almaktadır. Ayrıca, bu kitabın adını taşıyan bir sinema filmi de bulunmaktadır.

3. **“Life is Real Only Then, When 'I Am’”** (Hayat, Yalnızca 'Ben Varım' Olduğunda Gerçektir): Bu eser, Gurdjieff’in öğretilerinin temel prensiplerini içermekte ve Gurdjieff’in dünya görüşünü aktarma misyonunu tamamlamaya çalışırken yaşadığı içsel mücadeleler ve deneyimlerin kişisel bir anlatımını sunmaktadır.

4. **“Views from the Real World”** (Gerçek Dünyadan Görüşler): Gurdjieff’in öğretilerini daha basit bir şekilde sunan bu eser, Gurdjieff’in Moskova, Berlin, Paris ve New York’taki oturumları sırasında aldığı notlardan öğrencileri tarafından derlenmiş konuşmalarının bir koleksiyonudur.

5. **“In Search of the Miraculous”** (Olağanüstüyü Arayış): Bu eser, Gurdjieff’in öğrencisi P.D. Ouspensky tarafından yazılmıştır ve Ouspensky’nin Gurdjieff ile tanışmasını ve *“Dördüncü Yol”* olarak bilinen kişisel gelişim ve ruhsal uyanış sistemiyle ilgili deneyimlerini detaylı bir şekilde anlatmaktadır.

Bu eserler, Gurdjieff’in öğretilerinin yazılı olarak yayınlanmış birçok eserinden sadece birkaçıdır. Onun felsefesi ve nmistik öğretisinin anlaşılmasında önemli bir rol oynamaktadır.

2. GURDJIEFF'İN MÜZİĞİ, DANSI VE ETKİLERİ

Müzik ve dans arasındaki kesişim, müzik ve hareket ritmi arasındaki doğrudan karşılıkları içeren analogik etkileşimler, görsel ve müzikal unsurların farklılaşması ve yakınlaşmasını içeren karşılıklı etkileşimler ve bir unsurun diğerini etkilediği yapısal olarak birbirine bağlı etkileşimler dahil olmak üzere çeşitli etkileşimlerin yapılandırılmasını içermektedir (Mabingo, 2019). Bu, müzik ve dans arasındaki ilişkinin karmaşık ve çok yönlü doğasını vurgulamaktadır. Gurdjieff müziği ve dansının anlamı, bu iki sanat formunun iç içe geçmesinde derin köklere sahiptir, çünkü birlikte insan etkileşiminin ayırt edici bir modunu oluşturdukları kabul edilmektedir (Fitch, 2015). Geleneksel toplumlarda, müzik ve dans arasındaki bağlantı yaygındır ve antropolojik olarak iyi bir şekilde kanıtlanmıştır (Fitch, 2016). Bu bağlantı, müzik ve dansın aşk, neşe, kutlama, zafer, hüznün ve saygı anları da dahil olmak üzere insan varlığının çeşitli bağlamlarını karakterize ettiği günümüz kutsal kitap sonrası dünyasında da belirgindir (Rugwiji, 2017). Müzik ve dans arasındaki ilişki sadece sanatsal değil, aynı zamanda insan evrimi ve ritmik şarkı ve dansın kökenleri üzerinde de etkilere sahiptir (Merker, 1999). Gurdjieff müziği ve dansı bağlamında, bu sanat formlarının iç içe geçmesi, spiritüel ve duygusal unsurların aktarılması için güçlü bir ifade aracı olarak kullanılmaktadır. Gurdjieff’in öğretileriyle ilişkilendirilen müzik ve dansın derinlemesine iç içe geçmiş olması muhtemeldir; müzik danstaki hareket ve ifadeler için bir temel oluşturarak uygulayıcılar için bütünsel ve sürükleyici bir deneyim yaratır.

Avrupa tarihindeki mistikler, farklı inanç sistemlerine ve kültürlere mensup olsalar da ortak bir hedefe sahiptiler: insanların ruhsal yolculuklarında daha yüksek bir bilinç seviyesine ulaşmalarına ve gerçek benliklerini keşfetmelerine yardımcı olmak. Hristiyan mistisizmi, İslami Sufizm, Kabbalah ve Yoga gibi çeşitli inanç sistemleri arasında yer almışlardır (Milani, 2021). Avrupa tarihindeki önemli mistikler arasında Meister Eckhart, Julian of Norwich, Mevlâna Celaleddin-i Rumi, Hildegard of Bingen, George Gurdjieff ve Teresa of Avila gibi isimler bulunmaktadır. Bu mistikler, kendi inanç sistemleri çerçevesinde insanların ruhsal yolculuklarına rehberlik etmiş ve onların gerçek kimliklerini keşfetmelerine yardımcı olmuşlardır. Ancak, mistiklerin her şeyi bilmedikleri kabul edilmelidir. Mistik deneyim, matematik, tarih, fizik, finans, müzik, geçmiş ve gelecek gibi konularda tam bir bilgi sunmamaktadır (D'Adamo, 2004, s. 113). Mistiklerin bilgilerinin sınırlı olması, insanın sınırlı anlayışının bir yansımasıdır. Onların öğretileri, insanların içsel yolculuklarında rehberlik etmek ve daha yüksek bir bilinç seviyesine ulaşmalarına yardımcı olmak için önemlidir. Bu mistiklerin eserleri, günümüzde hala ilham verici ve düşündürücüdür.

Avrupa tarihinde mistisizm, çeşitli kültürler ve inanç sistemleri içerisinde geniş bir kabul görmüştür. Bu bağlamda, mistikler kendilerine has pratikler, teknikler ve öğretiler ile tanınmışlardır (Gibbons, 2020). Bu öğretiler, takipçilerine daha yüksek bir bilinç düzeyine ve derin bir anlayışa ulaşma imkânı sunmuştur. Mistikler arasında meditasyon, yoga ve zikir gibi teknikler kullanılmış; insanların kendilerini tanımaları ve gerçek kimliklerini keşfetmeleri hedeflenmiştir (Alam, 2020). Bu mistik öğretiler, günümüzde hala birçok insan tarafından uygulanmakta ve öğrenilmektedir. Bu öğretiler genellikle tarih, kültür ve din farkı gözetmeksizin insanların iç dünyasının keşfi, gerçekliğin anlaşılması ve kişisel büyüme odaklıdır (D'Adamo, 2004; Stroumsa, 2005). Gurdjieff'in müziksel etkilenimlerinde, sıklıkla bahsettiği babası ve ilk öğretmeni önemli bir yere sahiptir. Babası Georgios Georgiadis, halk arasında 'adaş' lakabıyla tanınan bir ozan veya âşıktır. Gurdjieff, çocukluğunu babasının ve diğer âşıkların atışmalarını dinleyerek geçirmiştir. Babası, İran, Türkiye, Azerbaycan, Kafkasya ve Türkmenistan gibi yerlere seyahat ederek, halka deyişler okumuş ve atışmalara katılmıştır. Gurdjieff, marangoz olan babasının anlattığı efsanelerle büyüdüğünü ve bu hikayelerin dünya görüşünü şekillendirdiğini belirtmiştir. Gurdjieff'in ilk öğretmeni ise Kars Askeri Katedrali'nin başpapazı Borş'tur. Gurdjieff, Borş'u "içimdeki Tanrı'nın üçüncü sureti" ve "şimdiki bireyliğimin ikinci katmanını şekillendiren kişi" olarak tanımlamıştır. Başpapaz, Gurdjieff'in tıp eğitimi almasını desteklemiş, ancak bu alışıldık bir tıp eğitimi değil, beden için bir hekim ve ruh için bir günah çıkarıcı olarak olmasını hedeflemiştir. Başpapaz Borş, Gurdjieff'i eğitmeye başladığında, bazen yeni bestelediği ilahilerin bazılarını söyleyerek uyarlamalarını kontrol etmiştir (Gurdjieff, 2015, s. 67). Bu mistik ve müziksel geçmiş, Gurdjieff'in kendi öğretilerini ve müziksel ifadesini şekillendirmede belirleyici olmuştur. Onun yaşamı ve eserleri, mistisizm ve müzik alanlarında derinlemesine incelendiğinde, bu iki disiplinin etkileşiminin, bireysel yaratıcılık ve ruhsal gelişim üzerindeki etkileri daha net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Gurdjieff'in yaşamı ve öğretileri hem tarihsel hem de kültürel bir perspektiften ele alındığında, 20. yüzyılın başlarında Avrupa'da mistisizmin ve sanatsal ifadenin ne şekilde evrildiğini gösteren önemli bir örnek teşkil etmektedir.

Gurdjieff'in müzikleri, genellikle piyano eşliğinde icra edilmektedir. Bununla birlikte, doğu müzik enstrümanlarının etkileri de eserlerinde açıkça hissedilmektedir. Melodik açıdan, Gurdjieff'in eserleri genellikle hipnotik tekrarlar ve modal armoniler içermektedir. Doğu müziğinin mikrotonal yapısı ve batı müziğinin harmonik zenginliği, bu eserlerde bir araya gelmiştir. Gurdjieff'in sanatı ve müziği, onun felsefesinin ve spiritüel öğretilerinin ayrılmaz bir parçası olarak görülmektedir. Bu eserler, onun öğretilerini anlamak için önemli bir araç olarak kabul edilmektedir.

Öğrencisi Ouspensky psikoloji bilimi üzerine müstakil eserler kaleme alarak bu alanda da üstadının fikirlerini yaymıştır. Ona göre psikoloji günümüzde gerçek anlamından uzaklaşarak özünü kaybetmiştir. *Öyleyse psikolojinin tanımı nedir?* sorusunu "psikoloji; insanın mümkün evriminin ilkelerini, yasalarını ve gerçeklerini araştırmadır." şeklinde cevaplamıştır (Ouspensky,

1995a, s.13). Perry (1978), Gurdjieff'in öğretilerinin 20. yüzyılın sonlarında Batı psikolojisinde meydana gelecek birçok gelişmeyi önceden haber verdiğini ifade etmiştir. Klasik psikoloji ve psikanalitik teorilerin insan davranışını tam olarak açıklamadığını düşünmektedir. İnsan davranışının daha derin bir anlamının olduğuna inanmaktadır. Gurdjieff'in öğretileri aracılığıyla insan davranışının daha derin bir anlamını araştırmıştır. Ayrıca insan davranışının bilinçli ve bilinçsiz yönlerini incelemeye çalışmıştır (Maltabarova, 2019). Ouspensky, Gurdjieff'in öğretileri aracılığıyla insanların kendilerini daha iyi anlamalarına ve geliştirmelerine yardımcı olmak için psikolojik teorileri kullanmıştır. Ouspensky, insanların özellikle bilinçdışının önemli olduğunu ve insanların bilinçdışını anlamalarının kendilerini daha iyi anlamalarına ve geliştirmelerine yardımcı olacağını vurgulamıştır (Nicoll, 2008b).

Meditasyon, yoga, zikir ve dans gibi teknikler, mistik geleneklerde bireylerin ruhsal yolculuklarında kendilerini keşfetmelerine ve bu süreçte yardımcı olmak üzere uzun zamandır kullanılmaktadır. Bu teknikler, bireylerin duygusal ve zihinsel olarak sakinleşmelerine, odaklanma ve konsantrasyon yeteneklerini artırmalarına katkı sağlamaktadır. Özellikle yoga, beden ve zihnin birlikte çalışmasını teşvik eder ve bireyin duygusal ve zihinsel sağlığını iyileştirmesine yardımcı olmaktadır. Zikir ise, bireylerin dikkatlerini Allah'a veya diğer yüce bir varlığa odaklamalarını, ruhsal yolculuklarında daha yüksek bir bilinç düzeyine ulaşmalarını sağlar. tarafından sergilenen zikirli bir dans gösterisi

Karekod 1- Öğrencileri tarafından sergilenen zikirli bir dans gösterisi

Zikir, birçok din ve inanç sistemi içinde önemli bir yer tutar ve özellikle İslam inancında Allah'ı anma ve O'na yakınlaşma amacı taşır (Ali İmran 3/191, Hac 22/35, Sâd 38/87, Zamhari, 2010). Zikir, insanları duygusal ve zihinsel olarak sakinleştirmeye ve konsantrasyonlarını artırmaya yardımcı olurken, nefislerini aşmalarına ve Allah ile olan bağlarını güçlendirmelerine olanak tanımaktadır. Çeşitli biçimlerde icra edilen zikir, en yaygın olarak Allah'ın adının veya sıfatlarının tekrar edilmesi şeklinde gerçekleştirilir. "La ilaha illa Allah" (Allah'tan başka ilah yoktur) ifadesinin tekrarı, bu uygulamanın bir örneğidir. Hem sözlü (zikri cehri) hem de içten içe (zikri hafi) olarak uygulanabilen bu ritüel, bazı durumlarda müzik ve dans gibi araçlarla da desteklenebilir. Bu pratikler, bireylerin manevi yolculuklarında önemli bir rol oynar ve dini yaşamın vazgeçilmez bir parçası olarak kabul edilmektedir. Literatürde, bu uygulamaların bireysel ve toplumsal düzeydeki etkileri, çeşitli kültürel bağlamlarda incelenmektedir. Bunların insan sağlığı ve ruhsal gelişim üzerindeki olumlu katkıları vurgulanmaktadır. Hinduizm'de, zikir (Japa) aynı şekilde önemlidir. İnsanlar tanrıların veya üstün varlıkların adlarını veya mantra'ları tekrar ederek zikir yaparlar. Bu tekrarlamalar, insanların duygusal ve zihinsel olarak sakinleşmelerine ve konsantrasyonlarını arttırmalarına yardımcı olur. Hinduizm'de zikir yaparken, insanlar aynı zamanda kendilerini tanrıların veya üstün varlıkların ile birleştirmek için gayret ederler. Budizm'de, zikir yapmak, meditasyon tekniği olarak kullanılır. Budistler, tanrıların adlarını veya mantraları tekrar ederek veya kendilerinin tanımlarını tekrar ederek zikir yaparlar (Bhardwaj, 2019).

Sema (devran) dansı, Türk-İslam mistisizmi içinde önemli bir yer tutar. Sema, insanların duygusal ve zihinsel olarak sakinleşmelerini ve konsantrasyonlarını arttırmak için kullanılan bir tekniktir (Çizmeci, 2013). Sema yaparken, insanlar dans ederler ve müzik eşliğinde Allah'ın adını veya sıfatlarını tekrar ederler. Genellikle bazı Sufi tarikatların üyeleri tarafından yapılır ve dini-mistik bir amaç taşır. Türk İslam mistisizmi içinde, birçok insan tarafından hâlâ bugün uygulanmaktadır (Ceyhan, 2009). Budizm'de danslar çok yaygın değildir ancak meditasyon yapmak için kullanılmaktadır. Sema dansı, genellikle dini ve mistik bir amaç taşır ve insanların ruhsal yolculuklarına rehberlik etmek için kullanılmaktadır. Yahudilikte dans, özellikle kutsal törenler ve

Karekod 2- Öğrencileri tarafından sergilenen zikirli bir dans performansı

bayramlar sırasında yaygın olarak yapılmaktadır. Yahudilikte, dans ile ilgili olarak Tanrı'nın adının veya sıfatlarının tekrar edilmesi önerilmektedir (URL 1, URL2). Gurdjieff, öğrencilerine çeşitli dans teknikleri öğretmiştir. Danslar ilk kez 1919'da kendisi tarafından ortaya çıkarılmıştır ve daha önce de dansı bir öğretim yöntemi olarak kullandığına dair kanıtlar vardır. Öğrettiği dansların kökeni bilinmemektedir ancak Sufi derviş dansları, Antroposofik Eurythmy ve Dalcroze Eurhythmics gibi Doğu ve Batı dans formlarının bir karışımı olduğu düşünülmektedir (Azize, 2012). Dansın insanların nefislerinden kurtulmasına ve gerçek kimliklerini keşfetmelerine yardımcı olabileceğine inanmaktadır. Ona göre dans gök cisimlerinin hareketine benzemektedir. Güneş etrafında tüm gezegenler belli bir ritimle hareket etmektedir. Aynı yasaların insan dansı içinde geçerli olduğuna inanmaktadır. Kutsal danslar her zaman Doğu'nun ezoterik okullarında öğretilen hayati konulardan biri olmuştur. O da doğuyu dolaşırken bu dansların insanlar tarafından önemsendiğini fark ederek kendi öğretilerinin yayılmasında dansı kullanmıştır. Kısacası tasavvufun Gurdjieff'in düşüncesi üzerinde önemli bir etkisi olduğu açıktır ancak öğretilerini ve uygulamalarını geliştirirken çeşitli başka kaynaklardan yararlandığı da açıktır (Brenner, 1972).

Bennett (1973) Sufizmin Gurdjieff'in öğretileri üzerinde büyük bir etkisi olduğuna inanmaktadır. Çalışma evinin İran halılarıyla dekore edilmiş olmasına ve Gurdjieff'in bir Türk hamamına sahip olmasına dikkat çekmiştir. Ayrıca *Durma Egzersizi*'ni de bir sufi uygulaması olarak görmüştür. Bennett, Gurdjieff'in Buhara'daki Nakşibendî sufi tarikatı ile çalıştığına inanıyordu. George Gurdjieff, zikir yapmayı insanların ruhsal yolculuklarında kendilerine daha yüksek bir bilinç düzeyine ulaşmalarına ve gerçek kimliklerini keşfetmelerine yardımcı olmak için önemli bir yere sahiptir. O, öğrencilerine çeşitli zikir teknikleri öğretti ancak onun öğretileri birçok din ve mistisizm arasında karışıktır. Öğretileri öğrencilerinin kişisel yolculuklarına uygun olarak uygulamalarını önermektedir. Bununla birlikte öğrencilerine meditasyon, yoga, zikir, sema ve dans gibi teknikleri kullanmalarını önermektedir. Gurdjieff'in öğretilerinde, zikir yapmak, insanların kötü olan nefislerinden kurtulmasına, gerçek kimliklerini keşfetmelerine yardımcı olur ve insanların ruhsal yolculuklarına rehberlik etmek için kullanılmaktadır (Challenger 2002). Fennell, Gurdjieff'in öğretilerinin çeşitli ezoterik geleneklerden etkilendiğini ve herhangi bir geleneğe kolayca indirgenemeyeceğini savunmaktadır (Cusack, 2017). Cowley, Gurdjieff'in danslarının basit performanslar olmadığını, daha ziyade izleyicilere meydan okumak ve onları dönüştürmek için tasarlanmış karmaşık teatral etkinlikler olduğunu savunmaktadır. Bununla beraber izleyicilerde mucizevi bir his uyandırmak için tasarlanmıştır. Gurdjieff'in sıklıkla büyü ve okült ile ilişkilendirilen aksesuarlar ve kostümler kullandığını ve bazen görünüşte imkânsız güç ve dayanıklılık gösterileri yaptığını ifade etmektedir (Gordon, 1978).

Özetle Gurdjieff müziği ve dansının anlamı, bu sanat formları arasındaki derin ve çok yönlü ilişkiyle karmaşık bir şekilde bağlantılıdır. Referanslar, müzik ve dans arasındaki bağlantının tarihsel, kültürel ve duygusal önemine dair içgörüler sunarak bu ilişkinin insan ifadesi ve etkileşimi üzerindeki derin etkisine ışık tutmaktadır.

SONUÇ

George Gurdjieff, çeşitli kültürler, diller ve mistik tradisyonlar tarafından etkilenmiştir. Özellikle Sufiler, Eski İran, Türk, Moğol ve Çin mistikleri, İslam, Hristiyan ve Yahudi mistikleri, Yoga, Budizm ve diğer Doğu dinleri gibi mistik tradisyonlarla ilgilenmiştir. Orta Asya'da bir Sufi tarikatına (Nakşibendiliğe) inisiye etmiştir. Bu tartışmalı bir iddiadır çünkü bunu destekleyecek bir kanıt bulunmamaktadır. Öğrencilerine mistik öğretilerin bilgilerini öğretmiştir ve onları kendi yolculuklarına rehberlik etmeleri için yönlendirmiştir. Kısacası öğrencilerine, doğu ve batı mistik bilgilerini kullanarak kendilerini daha iyi anlamalarına ve geliştirmelerine yardımcı olmak için yardımcı olmuştur. Bunu yaparken müzik ve dansı kullanmayı önemsemiştir.

Gurdjieff öğretilerinin etkileri farklı boyutlarda vardır. Öğrencileri onun öğretilerini çalışıp uyguladıklarında önemli bir kişisel büyüme ve kendine duyarlılık elde ettiklerini bildirmiştir. Gerçek kimliklerini ve amaçlarını keşfetmelerine ve uyandırmalarına yardımcı olmaktadır.

Sufilerin de insanlara öğrettiği gibi kişisel bütünlüğü elde etmelerini ve gerçek bir yaşam amacına ulaşmalarını içermektedir. Müntesiplerine pratik yapmayı öğretmiştir ve bugün hala birçok kişi tarafından bunlar uygulanmaktadır. Kısaca öğrencilerinden kendilerini deneyimlemelerini isteyen bir mürşit-maestro-master olmuştur. Örneğin “içsel çalışma” kavramı sufilerin “ruhun mücadelesi-kemale erme” kavramına çok benzemektedir. Hem Gurdjieff hem de sufiler ruhsal gelişim yolunun zor bir yol olduğunu, büyük bir çaba ve disiplin gerektirdiğini öğretmişlerdir.

George Gurdjieff, doğudan getirip batıda tanıttığı Enneagram sistemiyle, insanların kendileriyle diğerlerini daha iyi anlamalarına ve kişisel gelişimlerine katkıda bulunan önemli bir araç sunmuştur. Bu sistem, insanların kişilik tiplerini ve motivasyonlarını tanımlamak için kullanılan bir yapıya sahiptir. Enneagram, toplamda dokuz farklı kişilik tipini tanımlamaktadır. *Mükemmeliyetçi, Yardımcı, Başaran, Bireyci, Araştırmacı, Sadık, Meraklı, Meydan Okuyan ve Barışçıl* şeklindedir. Her kişilik tipi, kendine özgü düşünce, duygu ve davranışlarla karakterize edilmiştir. Bu sistem birçok farklı alanda uygulanmaktadır. Özellikle liderlik ve yönetim, ilişkiler, öğrenme ve gelişim, kişisel büyüme ve gelişim gibi alanlarda yaygın olarak kullanılmaktadır (Chestnut & Paes, 2021).

George Gurdjieff, öğrencilerine kişisel bütünlük ve farkındalık konularında dansı kullanarak öğretiler sunmuştur. Dansı, insanların duygusal ve zihinsel engelleri aşmalarına ve kişisel farkındalıklarını artırmalarına yardımcı olabilecek bir araç olarak görmüştür (Gurdjieff, 1991b, s. 167). Amacı, insanların nefis ve ego engellerini aşarak daha yüksek bir bilinç düzeyine ulaşmalarını sağlamaktır. Bu danslar, çoğunlukla Gurdjieff'in öğrencileri tarafından yazılmış ve hala günümüzde Gurdjieff okullarında ve topluluklarında uygulanmaktadır. Gurdjieff'in dansı, kişisel farkındalık ve bütünlük için önemli bir araç olarak kabul edilmektedir (URL2). Bu şekilde, öğrencilerine duygusal ve fiziksel olarak etkileyici bir deneyim sunarak, kendileri ve diğer insanlar hakkında daha gerçekçi bir algı oluşturmalarına yardımcı olmaktadır (Gurdjieff, 1991a).

Sonuç olarak, Gurdjieff'in öğretileri ve mirası günümüz spiritüel hareketleri üzerinde derin bir etki yaratmış, bilincin dönüşümünü sağlamada düşünce, farkındalık ve fiziksel aktivitelerin önemini vurgulamıştır. Gurdjieff'in bilinçli yaşam anlayışı ve kendine özgü faaliyetlerin dönüştürücü potansiyeli, belirli fiziksel ve zihinsel çabaların bilincin tamamen değişmesine yol açabileceğine dair inancıyla örtüşmektedir. Manevi gelişime yönelik bu bütüncül yaklaşım ve fiziksel faaliyetlerin dahil edilmesi, Gurdjieff'in öğretilerinin çağdaş spiritüel söylemdeki önemini vurgulamaktadır. Çağdaş ruhani hareketler alanında Georges Ivanovich Gurdjieff'in öğretileri, kendi zamanının sınırlarının çok ötesine uzanan derin bir etki yaratmaya devam etmektedir. Gurdjieff'in modern maneviyat üzerindeki etkisi yaygın olarak kabul edilenden daha kapsamlıdır ve ruhani teknikleri kalıcı mirasın özünü oluşturmaktadır. Fikirleri, özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde günümüz dini ve spiritüel öğretilerine nüfuz etmiş ve Sufizm'in süregelen etkisine katkıda bulunan uyarlanabilir, sınırları aşan ve karma özellikler göstermiştir. Din üzerine akademik çalışmalarda yeni ortaya çıkan bir alan olmasına rağmen, Gurdjieff'in hayatı ve çalışmaları üzerine yapılan araştırmalar, onun modern mistisizmin temel figürlerinden biri olduğunu vurgulayan önemli bir ilgi alanı olmaya devam etmektedir.

Etik Beyan

“Batılı Bir Düşünür, Doğulu Bir Sufi: George Ivanovich Gurdjieff” başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel kurallara, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir. Bu araştırma etik kurul kararı zorunluluğu taşımamaktadır. Makale, Etik Kurulları Yayın Etiği Komitesinin (Committe on Publication Ethics–COPE) yazar, hakem ve editörler için belirtilen kurallardan yararlanılarak oluşturulmuş olan Anasay dergisi etik kuralları çerçevesinde yazılmıştır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Mali Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author declared that there is no conflict of interest.

Financial Support: The author declares that this study has received no financial support.

KAYNAKÇA/ REFERENCES

Akçakmak, H. B. (2017). *Gürciyef Sanat Uygulamaları ve Performatif Yönelimleri*. Doktora Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müzikoloji Ana Bilim Dalı, İstanbul.

Akçakmak, H. B.(2018a). “Gürciyef Metodunda Müzik Uygulamaları ve Piyano Müziklerinin Temel Özellikleri”. *İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi*, 4(1), 9-26.

Akçakmak, H. B. (2018b). “Gürciyef Piyano Müziklerinde Sembolik Dilin Araştırılması”. *Uluslararası Müzik ve Sahne Sanatları Dergisi*, 2, 40-58.

Alam, S. (2020). *Cultural Fusion of Sufi Islam: Alternative Paths to Mystical Faith*. London and New York: Routledge.

Azize, J. (2012). “Gurdjieff’s Sacred Dances and Movements.” In C.M. Cusack and A. Norman eds, *Handbook of New Religions and Cultural Production*. Leiden and Boston: Brill, 297–330.

Azize, J. (2016). Biographical Studies of G.İ. Gurdjieff. *Fieldwork in Religion*, 11(1), 10-35. <https://doi.org/10.1558/firn.31288>

Azize, J. (2020). *Gurdjieff: Mysticism, Contemplation, and Exercises*. New York, Oxford. <https://doi.org/10.1093/oso/9780190064075.003.0001>

Bennett, J.G. (1973). *Gurdjieff: Making a New World*. New York: Harper Colophon Books.

Bhardwaj, A. (2019). Mantra Yoga: An Overview. *Journal of Yoga and Physiotherapy* 8 (2), 28-32.

Brenner, L. (1972) “Separate Realities: A Review of Literature on Sufism.” *The International Journal of African Historical Studies*, 5/4, 637–658.

Ceyhan, S. (2009). “Semâ” İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C. 36, ss. 455-457). Ankara: TDV Yayınları.

Challenger, A.T. (2002). *Philosophy and Art in Gurdjieff’s Beelzebub: A Modern Sufi Odyssey*. Amsterdam and New York: Rodopi.

Chestnut, B., & P., Uranio (2021). *The Enneagram Guide to Waking Up: Find Your Path, Face Your Shadow, Discover Your True Self*. Hampton: Roads Publishing.

Cusack, C. (2017). The Contemporary Context of Gurdjieff’s Movements, *Religion and the Arts*. 21, 96–122.

Cusack, C. (2021). "Sufism and the Gurdjieff 'Work': A Contested Relationship". İçinde *Handbook of Islamic Sects and Movements* (ss. 612-631). Brill.

Çizmeçi, E. (2013). Sufi Ceremonies in Private and Public. In: Chambers, C.M., du Toit, S.W., Edelman, J. (eds) *Performing Religion in Public*. London: Palgrave Macmillan.

D'Adamo, A. (2004). *Science Without Bounds: A Synthesis of Science, Religion and Mysticism*. USA: AuthorHouse.

Fitch, W. (2015). Four principles of bio-musicology. *Philosophical Transactions of the Royal Society B Biological Sciences*, 370(1664), 20140091. <https://doi.org/10.1098/rstb.2014.0091>

Fitch, W. (2016). Dance, music, meter and groove: a forgotten partnership. *Frontiers in Human Neuroscience*, 10. <https://doi.org/10.3389/fnhum.2016.00064>

Gordon, M. (1978). Gurdjieff's Movement Demonstrations: The Theatre of the Miraculous, *The Drama Review*, 22, 32-44.

Gibbons, G. T. (2020). *Ancient and Modern Mysteries of the Civilization: The great mystical ways of the ancients*. London: Camea Publish.

Gronek, P., Gronek, J., Karpińska, A., Dobrzyńska, M., & Wycichowska, P. (2021). Is dance closer to physical activity or spirituality? a philosophical exploration. *Journal of Religion and Health*, 62(2), 1314-1323. <https://doi.org/10.1007/s10943-021-01354-y>

Gurdjieff, G. İ. (1991a). *Meetings with Remarkable Men: All and Everything*, (Second Series). London: Penguin Books.

Gurdjieff, G. İ. (1991b). *Views from the Real World*. London: Penguin Books.

Gurdjieff, G. İ. (1999a). *Beelzebub's Tales to His Grandson: All and Everything, First Series*. London: Penguin Books.

Gurdjieff, G. İ. (1999b). *Life is Real Only Then, When "I Am" All and Everything Third Series*. London: Penguin Books.

Gurdjieff, G. İ. (2015). *Olağanüstü İnsanlarla Karşılaşmalar* (F. Seven & D. Yılmaz, Çev.) İstanbul: Bilyay Yayıncılık.

Lefort, R. (1198). *The Teachers of Gurdjieff*. Cambridge: Malor Books.

Mabingo, A. (2019). Music as a pedagogic tool and co-teacher in african dances: dissecting the reflections and practices of teachers of cultural heritage dances in uganda. *Research Studies in Music Education*, 42(2), 231-247. <https://doi.org/10.1177/1321103x19843202>

Maltabarova, M. (2019). The Concept of Human Self: George Gurdjieff's Beelzebub's Tales to His Grandson. *Correspondences: Journal for the Study of Esotericism*, 7, 441-464.

Merker, B. (1999). Synchronous chorusing and the origins of music. *Musicae Scientiae*, 3(1_suppl), 59-73. <https://doi.org/10.1177/10298649000030s105>

Milani, M. (2021). *The Nature of Sufism; An Ontological Reading of the Mystical in Islam*. London: Routledge.

Moore, J. (1994). Moveable feasts: The Gurdjieff Work. *Religion Today*, 9, 11-16.

Nicholls-Parker, J. (2014). Self-remembering: Georges Ivanovitch Gurdjieff (1870-1949) & his legacy (Version 1). Open Access Te Herenga Waka-Victoria University of Wellington. <https://doi.org/10.26686/wgtn.17007646.v1>

Nicoll, M. (2008a). *Gurdjieff ve Ouspensky Öğretisi Üstüne Psikolojik Yorumlar: C. 1. Cilt*. İstanbul: Bilyay Yayıncılık.

Nicoll, M. (2008b). *Gurdjieff ve Ouspensky Öğretisi Üstüne Psikolojik Yorumlar: C. 5. Cilt*. İstanbul: Bilyay Yayıncılık.

Ouspensky, P.D. (1995a). *İnsanın bilinmeyen Psikolojisi* (C. Kurdoğlu, Çev.; İkinci Baskı). İstanbul: Ruh ve Madde Yayınları.

Ouspensky, P. D. (1995b). *Şuur Gerçeğinin Araştırılması* (N. Karaçaylak, Çev.). İstanbul: Ruh ve Madde Yayınları.

Ouspensky, P.D. (2001). *In Search of the Miraculous*. USA: Harper Paperbacks.

Ouspensky, P. D.(2010). *İnsanın Gerçeği Kendini Bilmek* (A. Belbez & E. Konyalıoğlu, Çev.; 4. Baskı). İstanbul: Ruh ve Madde Yayınları.

Perry, W. N (1978). *Gurdjieff in the Light of Tradition*. UK: Perennial Books.

Petsche, J. J. (2016). Gurdjieffian Overtones in Leon MacLaren's School of Economic Science. *International Journal for the Study of New Religions*, 6(2), 197–217. <https://doi.org/10.1558/ijsnr.v6i2.28443>

Rugwiji, T. (2017). Rereading texts of music and dance in the hebrew bible: the spirituality of music and dance in zimbabwe. *Journal for Semitics*, 25(1), 72-98. <https://doi.org/10.25159/1013-8471/2527>

Sayed Hassan Akhlaq (2023) Handbook of Islamic Sects and Movements, Islam and Christian–Muslim Relations, 34:1, 101-103, DOI: 10.1080/09596410.2023.2167679

Seamon, D. (2017). “Seeing the World with Fresh Eyes”: Understanding Aesthetic Experience via Gurdjieff's Phenomenology of Human Being. *Religion and the Arts*, 21(1-2), 150-175. <https://doi.org/10.1163/15685292-02101006>

Stroumsa, G. (2005). *Hidden Wisdom: Esoteric Traditions and the Roots of Christian Mysticism* (Numen Book Series). Brill: Academic Pub.

Sutcliffe, S. (2019). ‘what’s in a name?’: the case for ‘study of religions’. *Religion*, 50(1), 129-136. <https://doi.org/10.1080/0048721x.2019.1685181>

Tautila, H. (2020). A history of violence: The concrete and metaphorical wars in the life narrative of G. I. Gurdjieff. *Scripta Instituti Donneriani Aboensis*, 29(1), 82–102. <https://doi.org/10.30674/scripta.84863>

Zamhari, A. (2010). *Rituals of Islamic Spirituality: A Study of Majils Dhikr Groups in East Java*. ANU: E Press.

URL1: “Dance” <https://www.jewishvirtuallibrary.org/dance> (Erişim: 25.01.2023).

URL2: “Why practice Gurdjieff Movements?” <http://gurdjieff-dances.com/eng/> (Erişim: 25.01.2023).

Karekod-1: <https://youtu.be/Hb2u60AXvs0?si=vTrhmAP4c001u5e->

Karekod 2: <https://youtu.be/740PhEOdx1M?si=mOjWVl8WPhnsNR>